

Кобзар Олена Михайлівна

*старший науковий співробітник, кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник відділу
екосистемного оцінювання природно-ресурсного потенціалу,
Інститут демографії та проблем якості життя
Національної академії наук України*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-367-8-8>

ПРОСТОРОВИЙ АСПЕКТ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПЛАТЕЖІВ ЗА ЕКОСИСТЕМНІ ПОСЛУГИ

Платежі за екосистемні послуги – це «заснований на стимулах підхід до захисту екосистемних послуг, що полягає у виплаті компенсацій землевласникам або керівникам, які впроваджують технології, сприятливі для екосистем. Простіше кажучи, користувачі екосистемних послуг платять тим, хто ці послуги надає, і така компенсація робить збереження привабливішим» [1, с. 175]. Наразі у різних країнах світу при застосуванні таких платежів чимало уваги приділяється справедливому розподілу вигід від компенсації територіальним громадам, в межах яких знаходяться екосистеми, що продукують ці послуги. Вочевидь, що громади, зберігаючи екосистеми, по-перше, змушені в деякій мірі обмежувати розвиток економічних проектів на своїй території; по-друге, витрачатися на природоохоронні заходи.

В якості прикладу актуальності цієї проблеми можна навести ситуацію із платежами за біопроспектинг. Біопроспектинг є пошуком в природних джерелах (зазвичай в межах природо-заповідних територій) біохімічної та генетичної інформації задля створення комерційно цінних фармацевтичних, косметичних, сільськогосподарських та інших продуктів. Принцип компенсації країні за використання зазначених ресурсів визначено у Конвенції про біологічне розмаїття [2]. Вважається, що без справедливого розподілу із місцевими спільнотами вигід від біопроспектингу останній перетворюється у «біопіратство» [3, с. 28]. В багатьох країнах є певні напрацювання задля вирішення цієї проблеми.

Зокрема в Австралії серед основних вимог щодо доступу до біологічних ресурсів природоохоронних територій в комерційних або потенційно комерційних цілях поширеною практикою є заключення угоди про справедливий розподіл із місцевим населенням вигод [4, с. 183].

Проте слід зазначити, що при формуванні інституціонального забезпечення платежів за екосистемні послуги необхідно враховувати всі рівні управління. *По-перше*, управління раціональним природокористуванням та охороною навколишнього природного середовища потребує здійснення в цій галузі функцій спостереження, дослідження, прогнозування та іншої виконавчо-розпорядчої діяльності. Реалізації принаймні частини цих функцій потребує втручання держави або є її прерогативою.

По-друге, частина екосистемних послуг (здебільшого це стосується регулюючих та підтримуючих) потребує для свого формування площ, значно більших ніж територія однієї або кількох громад. Поширюватися екосистемні послуги також можуть на великі площі (більше ніж площа продукування) та на значну відстань від територіальної громади, в межах якої вони були сформовані (за межі площі продукування). Класичним прикладом таких регулюючих послуг є послуга з регулювання клімату. Зазначене зокрема стосується екосистемних послуг, пов'язаних з водою. Ріки транспортують певну частину послуг (наприклад, забезпечуючих) на значну відстань, перетинаючи при цьому межі багатьох територіальних громад.

По-третьє, у власності держави перебуває значний обсяг екосистемних активів та послуг, що ними продукуються. Відповідно держава як і будь який інший власник екосистемних активів та продукованих ними послуг, в тій чи іншій формі має отримувати за їх збереження компенсацію.

По-четверте, держава може виступати як покупець екосистемних послуг – сплачувати постачальникам послуг від імені виборців. Держава таким чином забезпечує надання екосистемних послуг: «коли такі послуги служать «загальним благом» для великої кількості вигодонабувачів (як, наприклад, у разі водопостачання); коли вигодонабувачів важко встановити; коли актив (наприклад,

вид, що перебуває під загрозою вимирання) буде втрачено, якщо не втрутитися уряд» [1, с. 177].

Отже, наразі у різних країнах світу при формуванні інституціонального забезпечення платежів за екосистемні послуги чимало уваги приділяється справедливому розподілу вигід від компенсації саме територіальним громадам. Проте при спрямуванні основних акцентів на місцеві громади, важливо враховувати й інші рівні – центральний, регіональний, що обумовлено низкою причин різного характеру.

Список використаної літератури:

1. TEEB – The Economics of Ecosystems and Biodiversity for Local and Regional Policy Makers. 2010. 263 p. URL: <https://teebweb.org/publications/teeb/>
2. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text
3. Biodiversity Prospecting. 2001. URL: https://www.cbd.int/doc/nbsap/finance/Guide_BioProsp_Nov2001.pdf
4. Kakadu National Park Management Plan 2016–2026. URL: <https://www.awe.gov.au/sites/default/files/documents/kakadu-management-plan-2016-2026.pdf>